

SKÅDENE - EN GAMMAL BOHUSLÄNSK GÄSTGIVAREGÅRD

Av Sven Rydstrand

Om våra gamla gästgivargårdar finnas rika traditioner bevarade. Ett värdefullt material att ösa ur ha här våra romanförfattare haft, då de velat belysa en gången tids folkliv, men de ha i ganska ringa utsträckning begagnat sig därav. Dock har ju redan vår berömda författarinna Emilie Flygare Carlén bl. a. i sin roman "Skjutsgossen" utförligt skildrat några sidor av livet på gästgivaregårdarna i Bohuslän.

Skådene gästgivaregård i Bro socken har gamla anor. Så långt man kan forska i kyrkböckerna, alltså ända till 1703, ty tidigare finns det inga kyrkböcker från Bro församling, har det funnits gästgivargårdar på Skådene, men säkert är, att gästgiverirörelsen här härstammar från den norska tiden. Gästgivaren och rusthållaren Peter Jönsson är den förste man kan upptäcka, som innehade den viktiga gästgivaresysslan och skjutsskyldigheten. Han levde i mitten av 1700-talet. Längre fram finna vi gästgivarna Olof Persson, Åke Tegnér och Anders Nicklasson. I början av 1800-talet innehades såväl gården Skådene som gästgiveriet av rusthållaren Anders Hansson och hans hustru Kristina Jacobsdotter. Det är mest om denne, som traditionerna leva kvar.

Det gick ganska livligt till på gästgivargårdarna förr i tiden, i all synnerhet gällde detta Skådene, där gästgivaren även brände brännvin, som han ganska billigt sålde till sina gäster. Husbehovsbränningen florerade f.ö. vid denna tid allmänt, och det var inget ovant att smaka hembränt. Men detta hindrade inte, att stora skaror av bygdens folk på lördags- och söndagskvällarna vandrade upp till Skådene för att få sig ett rus. Och folket från norra delen av socknen reste gärna till Bro kyrka på söndagarna. Då de reste hem, stannade många av dem kvar vid gästgivaregården och söp sig fulla, så att de måste ligga över till följande dag. Det kunde hända, att de blott körde sin hustru eller familj till kyrkan, varefter de sedan vände och körde upp till Skådene, där de söp och spelade kort, medan gudstjänsten varade, och den pågick vanligen i tre eller fyra timmar. Gästgivaren var ej rädd för att sälja brännvin även under gudstjänsttid ehuru detta visserligen var i lag förbjudet.

Detta liv på gästgivargården och den fara det förde med sig, särskilt för bygdens ungdom, var ofta föremål för debatter på sockenstämmorna i Bro. I all synnerhet var den gamle prosten Kamp skarp mot alla de danstillställningar och lekstugor, som ofta anordnades på Skådene. Alltid anordnades dessa fester på lördagskvällarna och natten till söndagen. På söndagen kunde därför inte dessa festande gå till kyrkan. Därför blev det ofta ganska tomt där efter en sådan festnatt. I ett protokoll från denna tid heter det, att *"prästen måste predika för väggar och tomma bänkar"*.

År 1805 fick prosten såpass makt med bönderna, att han på en sockenstämma den 18 oktober nämnda år kunde genomdriva, att *"inga s.k. Lekstugor med dans samt kaffe- öl-eller brännvins-försäljande eller trakterande om lördagars eller Helgdagars aftnar och nätter må anställas för tjänstehjon eller Ungt folk, vid vite av 16 specie Bco till de Fattige eller ock Tvenne söndagars Stockstraff vid kyrkodörren"*.

Om detta beslut föranledde någon ändring i de rådande förhållandena, är dock inte troligt. Tvärtom hävdar traditionen ofta något annat, i all synnerhet som bönderna voro rätt så välbärgade vid denna tid. Tydligen höll ungdomen sina lekstugor vid liv, åtminstone ända fram till mitten av 1800-talet. Ty när man i Bro kyrka år 1855 hade uppsatt orgelverk för första gången, så stödde organisten, folkskolläraren P. M. Rydstrand, av såväl socknens som utsocknens ungdomar, såsom drängar och annat löst folk, som på söndagsmorgonen kommo halvfulla upp på läktaren i kyrkan, direkt från sina fester och nöjestillställningar. Uppe på läktaren smög de sig i -bak orgelverket och begynte anställa åverkan på orgeln samt störde organisten på flera sätt. En sockenstämma, som i anledning därav sammankallades under ordförandeskap av prosten Thudén, beslutade att bänkarna närmast orgeln endast skulle få användas av ståndspersoner. Man byggde sedan en inhägnad runt om organistens plats, och det har varit sed ända tills dessa dagar, att endast "finare folk" tager plats innanför denna inhägnad.

Men bönderna blev utfattiga på allt supandet. Dåligt blev också gårdarna skötta, enär bönderna slösade bort sin bästa tid vid gästgivargården. Anders Hansson på Skådene blev dock rik. Han tog också tillfället i akt, att låna ut pengar till bönderna. När de sedan kommo i penningknipa på nytt, krävde han dem i stället på den lånade summan, med påföljd, att flera av dem måste gå ifrån sina gårdar, varvid gästgivaren tog en avsevärd del av köpesumman i ränta. På så sätt blev han allt rikare och rikare.

Vid mitten av 1800-talet dog emellertid denne gästgivare, och hans rikedomar blevo skingrade. Bl.a. hade han en dotter, Anna Katarina, född år 1805, som sedan blev gift med hemmansbrukaren Mattias Andersson i Störreberg. Traditionen vet ännu omtala, att det var dennes farfader, frälse inspektören Olof Nilsson Tvetberg på Störreberg, som säges ha varit en "galning och supebuse", och i anledning därav förfrös till döds vid en resa mellan Kvistrum och Foss natten mellan den 18 och 19 mars 1784. Han var då endast 58 år gammal. Att denne åldriga tradition talar sant, kan jag bevisa, enär jag funnit en anteckning härom i Bro gamla död- och begravningsbok.

V i ska nu ta oss en titt på gästgivaregårdens omgivning under 1800-talets början. Prost i Bro var intill år 1829 mag. Olof Adolf Kamp, och som kyrkovaktare finna vi bl. a. en Christoffer Andersson, som bodde på Söderborg. Dennes hustru hette Gisbet Engelbrektsdotter.

Till Skådene gård hörde på denna tid en mängd torp, där fattiga torpare och undantagshjon bodde. Så fanns där t.ex. torpet Skånetorp, där Benjamin Johansson bodde med sin hustru Kristina. Benjamin var född 1791. På torpet Kanstorp bodde soldaten Nils Skott med hustrun Marta Hansson. Skott var född 1787, och han var farfader till kyrkoväktaren i Bro, Viktor Nilsson. På Kanekärr, också ett torp uppe i backarna, bodde vid samma tid en man vid namn Andreas Svensson.

Skådene gamla gästgivaregård

Efter en teckning från 1880-talet

På Kanehagen bodde Jöns Eriksson som var född 1765. Så hade man också backstugan Intaget på Skådene. Där bodde f.d. pigan Maria Andersdotter med sina båda "otäcka" söner Anders Kristian, född 1819, och Mattias, född 1823. Själv var Maria född 1787. Hon hade aldrig varit gift. Därför kallades hennes söner för "Oäkta" enligt tidens sed. Märkligt är, att även prästen i kyrkböckerna använde ett dylikt ord. Inom parentes kan nämnas, att det var ganska gott om sådana "oäkta" barn vid denna tid i bygderna. Så fanns där också backstugan Giljan. Där bodde Hans Larsson med sin hustru Gunla Hansdotter. De voro födda 1783, På torpet Holmarna bodde soldaten Olof Lök med sin hustru Kristina Mattiasdotter. Lök var född 1787. Dessutom fanns på Skådene en soldatstomt, Kanekärr. Där bodde basunblåsaren Jonas Dahlström med sin hustru Börta. Kanske i samma stuga bodde även avskedade soldaten Johan Dristig. Hans hustru hette Anna. Dristig var född år 1752.

Här är nu inte nämnda alla de många barn, som dessa torpare och soldater hade, men enligt kyrkoböckerna var det en ansevärd skara.

Det bodde således många människor på Skådene vid denna tid. Fattigt och dåligt hade de det säkert. Men de drog sig fram ändå, och de uppfostrade sina barn i "Herrens tukt och förmaning", trots att det knappast fanns några skolor för fattigt folk vid denna tid. I varje fall begagnades de icke. Men då barnen blevo vuxna, flög de ut ur boet och bort från bygden, kanske till städerna, kanske till det stora landet i väster. Härifrån återvände de aldrig, och när därför de gamla dött, lades torpen till gården igen och odlingarna lämnades att förfalla. Men än i dag kan man, då man vandrar över dessa gamla torp, se gamla syrenbuskar och syrenbersåer samt krusbärsbuskar, förpinade och utdöda stå kvar kring de sista resterna av spiselmuren och stenfoten vid gamla torparstugor.

V id gästgivargården gick det ofta hett och rusligt till. Trafiken var ganska livlig, särskilt under den blidare årstiden. Ibland kunde det komma ett lag resande, som ville ha rum och mat kanske mitt i natten. Det kanske var fullt förut, ty stugan var inte så värst stor. Husmodern måste nu väcka pigorna, och de fick försöka få fram sängkläder och mat, så fick husets folk gå och lägga sig i ladugården, medan de resande fick intaga deras sängar. Men för husets folk blev det kanhända inte någon sömn alls, ty de resande kanske voro fulla, de satte sig till att spela kort eller råkade i slagsmål med andra resenärer. Kanhända att någon av dem blev så illa slagen, att han på morgonen inte kunde fortsätta sin påbörjade resa. Sådant hände rätt ofta. I sådant fall fick gästgivaremor visa, vad hon kunde som läkare och sköterska. Ty i det yrket hade hon ofta fuskat. Vilket inte var minst behövt, då det inte var lätt på den tiden att få bud efter läkare.

Det hände också ofta, att det inte fanns hästar och vagnar till hands, så att alla kunde fortsätta efter beräkning. Då fingo de ligga över en eller flera dagar, och det var gästgivaren sannerligen inte ledsen för, ty då tjänade han penningar på mat och brännvin.

Från många andra håll i landet har det berättats om begärliga falluckor, som fanns i golven vid gästgivargårdarna, där man på så sätt fångade en del resande. De kanske då bröt något ben eller skadade sig på annat sätt, så att de måste bli liggande på gästgivaregården någon tid. På så sätt fick gästgivaren en god inkomst. På andra håll rövade man på så sätt de resandes pengar.

Några sådana falluckor har emellertid inte funnits på Skådene, åtminstone inte så långt traditionen kan minnas. Men där fanns "stock i vägg till resandes bekvämlighet", såsom det hette i en gammal förordning ångående avträde. Något mera modernt W. C. var ju detta inte, det liknade nog mera det primitiva slag av "latriner", som våra beredskapare ofta fått nöja sig med ute i fält under krigsåren.

Numera finns det inga gästgivaregårdar eller skjutsstationer mera på landsbygden. Följaktligen är också den forna gästgivaregården på Skådene ett minne blott. På den forna tummelplatsen för landsbygdens nöjen ligger numera en vanlig bondgård. En gammal resande, som med bil eller tåg färdas förbi den gården, kanske då tänker tillbaka på den "gamla goda tiden" och mumlar sitt "sic transit gloria mundi", men de flesta, som nu växer upp, känner ingenting till, om det liv som där fordom levdes.